

IKKINCHI CHET TILIDA INTENSIV O'QITISHNING ASOSIY TAMOYILLARI

Boysariyeva Fotima Tursinaliyevna,
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Toshkent, O'zbekiston
E-mail: fotima.boysariyeva73@gmail.com

Annotatsiya. Oliy ta'lim sohasida chet tillarini ikkinchi til sifatida o'rgatishning eng keng tarqalgan nazariyalari haqida so'z boradi. Mavzu ustida ishlagan bir qancha olimlarning ko'plab nazariy yo'llari muhokama qilinadi. Oliy ta'lim va bizning zamonaviy ta'lim tizimimizni tugatgandan so'ng ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'rgatishning asosiy tamoyillari va usullari berilgan.

Kalit so'zlar: chet tillarini o'qitish, tillarni o'rganish, kommunikativ yondashuv, vazifalarga asoslangan ta'lim, o'quv dasturlarini loyihalash, immersiv, o'quvchilarga yo'naltirilgan o'qitish, til o'rganishda motivatsiya, pedagogik strategiyalar.

Tillarni va madaniyatlar bo'ylab muloqot qilish qobiliyati hozirgi o'zaro bog'liq dunyomizda katta ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Globallashuv jamiyatimizni shakllantirishda davom etar ekan, chet tillarni yaxshi biladigan mutaxassislarga ehtiyoj oshdi va til o'qituvchilarini ta'limga o'z yondoshuvlarini takomillashtirishga undadi. Chet tilini o'rgatish jarayonida o'qituvchilar qiziqarli va immersiv o'quv muhitini rivojlantirish orqali talabalarning lingvistik mahoratini oshirishlari va ular bilan bir qatorda madaniy kompetentsiyasini rivojlantirishlari talab qilinadi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, ikkinchi xorijiy tilni o'rganish jarayoni nafaqat yanada ongli amalga oshirilishiga yordam beradi, balki o'quvchilarda o'z o'quv strategiyalarini anglash va ularni yangi til vazifalariga samarali moslashtirishga imkon beruvchi metakognitiv ko'nikmalarni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Shuningdek, ikki xorijiy tilni taqqoslash orqali o'quvchilarda til intuitsiyasi rivojlanadi, madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishga rag'batlantiradi va avval o'zlashtirilgan bilim hamda ko'nikmalarni yangi kontekstlarga ko'chirish qobiliyatini mustahkamlaydi. Shunday qilib, ikkinchi xorijiy tilni o'rganish jarayoni faqatgina til o'rganish bilan cheklanib qolmay, balki talabalarning kognitiv va madaniyatlararo muloqotda egallagan ikkinchi xorijiy tilda muloqot ko'nikmasini rivojlanishiga ham hissa qo'shadi.

Xuddi birinchi xorijiy tilni o'rganishdagi kabi, o'qituvchi har bir o'quvchining qobiliyatlari va qiziqishlariga alohida e'tibor qaratadi. Ammo ikkinchi xorijiy tilni o'rganish jarayonida o'quv jarayonini individuallashtirish uchun yanada ko'proq imkoniyatlar paydo bo'ladi. Bu o'quvchilarda birinchi xorijiy tilni o'rganishda shakllangan asosiy tajribaning mavjudligi bilan izohlanadi. Bunday tajriba esa avvalgi o'quv ko'nikmalari va strategiyalarini

qo'llashga imkon beradi. Ikkinchi xorijiy tilni o'rganishning kechroq boshlanishi ham o'quv materialini yaxshiroq tushunish va o'quvchilar ehtiyojlariga mos o'qitish usullarini qo'llashga ko'maklashadi.

Vazifaga asoslangan tilni o'rgatish (TBLT) – bu o'quvchilarni muammoni hal qilish, ma'lumot almashish va hamkorlikda qaror qabul qilish kabi mazmunli vazifalarga jalb etishga qaratilgan usul. Grammatikaga yo'naltirilgan an'anaviy mashqlardan farqli o'laroq, TBLT faoliyati o'quvchilar hamkorlikda bajaradigan vazifalar atrofida tuzilgan, bu esa ulardan maqsadli tildan real kontekstda foydalanishni talab qiladi. TBLT juda samarali, chunki u tilni ravon va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Talabalar faqat ajratilgan til shakllarini mashq qilishmaydi; Buning o'rniga ular tildan muayyan maqsadlarga erishish uchun vosita sifatida foydalanmoqdalar. Safarni rejalashtirish yoki tadbirni tashkil qilish kabi aniq maqsad sari harakat qilib, talabalar tabiiy ravishda lug'at va grammatikadan tortib tinglash va gapirishgacha bo'lgan bir qator lingvistik ko'nikmalarni mashq qiladilar.

Communicative Language Teaching (CLT) yondashuvi alohida til tuzilmalariga emas, balki muloqot va o'zaro ta'sirga qaratilgan. U talabalarga fikrlarni etkazish, ma'lumot almashish va boshqalarni tushunish uchun tildan foydalanishga yordam berishga qaratilgan. Rol o'ynash CLT doirasidagi eng samarali interfaol tadbirlardan biridir, chunki u real dunyo o'zaro ta'sirini taqlid qiladi va talabalarga turli kommunikativ uslublarni o'rganishga imkon beradi. Rol o'ynash faoliyati talabalarga restoranda ovqat buyurtma qilish, mehmonxona xonasini bron qilish yoki ish suhbatini o'tkazish kabi stsenariylarni bajarishga imkon beradi. Ushbu simulyatsiyalar tilni o'ziga xos, o'z-o'zidan ishlatish imkoniyatini beradi, bu esa ravonlikni oshiradi va talabalarni real dunyo muloqotiga tayyorlaydi.

Rolli o'yin mashqlarida talabalar mahalliy aholidan yo'nalish so'ragan turistlar bo'lgan vaziyatni taqlid qilishlari mumkin. Ular muloyim tildan foydalanishlari, ko'rsatmalarni tushunishlari va minnatdorchilik bildirishlari kerak. Ushbu turdagi faoliyat talabalarni boshqariladigan, ammo real sharoitda tinglash va gapirishni mashq qilishga undaydi va ularga ona tilida so'zlashuvchilar bilan maqsadli tildan foydalanishda ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.

Ikkinchi xorijiy tilni o'rgatishda shaxsiy yo'naltirilgan yondashuv o'quvchilarning o'quv jarayoniga yanada chuqurroq jalb etilishiga yordam beradi. Ularning qiziqishlari va mavjud tajribasini hisobga olgan holda, o'qituvchi ularning tayyorgarlik darajasi va motivatsiyasiga mos keladigan topshiriqlarni taklif qilish imkoniga ega bo'ladi. Bundan tashqari, ikkinchi xorijiy tilni rivojlantirish metakognitiv ko'nikmalarni, jumladan, o'z-o'zini tahlil qilish va o'quv faoliyatini rejalashtirishni rag'batlantiradi, bu esa oxir-oqibatda yanada mustaqil va muvaffaqiyatli o'quvchilarni shakllantiradi. O'quv jarayonini individuallashtirish birinchi va ikkinchi xorijiy tillar o'rtasidagi madaniy va til

farqlarini hisobga olish imkonini ham beradi, bu esa keng qamrovli til va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

Chet tillarini ikkinchi til sifatida o'qitishning interfaol usullari an'anaviy til o'qitishga dinamik va samarali muqobil bo'ladi. Faol ishtirokni, real hayot stsenariylarini va mazmunli muloqotni ta'kidlab, ushbu usullar maqsadli tilda ishonch va ravonlikni rivojlantiradi. TBLT, CLT va hamkorlikda o'rganish kabi yondashuvlar talabalarga real dunyo kontekstlarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi, bu esa tilshunoslik va madaniy tushunishni oshiradi. Ushbu interfaol usullarni til o'rgatishda qo'llash o'quvchilarga katta muvaffaqiyatlarga erishishga yordam beradi, chunki ular nafaqat tilni, balki samarali muloqot qilish uchun zarur bo'lgan madaniy bilim va muloqot ko'nikmalarini ham egallaydi. O'qituvchilar ushbu usullarni qo'llash va takomillashtirishda davom etar ekan, ular tilni yanada qiziqarli va samaraliroq o'rganish tajribasiga hissa qo'shadilar, natijada talabalarni ko'p madaniyatli va ko'p tilli dunyoga tayyorlaydilar.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
2. Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.
3. Fotos, S., & Browne, C. (Eds.). (2004). *New Perspectives on CALL for Second Language Classrooms*. Lawrence Erlbaum Associates.
4. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching* (4th ed.). Pearson Longman.
5. Krashen, S. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. Longman.